

ΚΡΙΤΙΚΟΝ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΕΛΓΙΟΝ

*Pierre Canivet. S. J. Histoire d' une entreprise apologétique au Ve siècle
Paris. Bloud et Gay. 1959. Σελ. XXIV+384.*

Τὸ παρὸν ἔργον, ὅπερ δημοσιεύεται τῇ συνδρομῇ τοῦ γαλλικοῦ Ἑπουρ-
γείου ἐθνικῆς παιδείας καὶ περιλαμβάνεται εἰς τὴν ὑπὸ τὸν τίτλον *Bibliothèque
de l'histoire* καὶ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ E. Jarry ἐκδομένην σειρὰν μελε-
τῶν, εἶναι ἀφιερωμένον μετὰ πάθους εἰς τὸ περισπούδαστον ἔργον τοῦ κλεινοῦ
ἐπισκόπου Κύρου Θεοδωρήτου «Ἑλληνικῶν Θεραπευτικῆ παθημάτων». Τῆς
λαμπρᾶς συνθετικῆς ταύτης μελέτης τοῦ Γάλλου Ἱησοῦίτου προηγήθη ἡ ἐν ταῖς
Sources Chrétiennes περιληφθεῖσα καὶ ἐν τῷ προηγουμένῳ τεύχει τῆς «Θεο-
λογίας» βιβλιογραφηθεῖσα ὑφ' ἡμῶν δίτομος ἔκδοσις τοῦ ἐν λόγῳ ἔργου τοῦ
Θεοδωρήτου, ἥτις ὑπόκειται ἐνταῦθα ὡς βάσις. Ἡ μετὰ χεῖρας λίαν ἐμπερι-
στατωμένη μελέτη διαιρεῖται εἰς τρία κύρια μέρη, ὧν προτάσσεται διαφωτιστι-
κὸς πρόλογος (σ. V-VIII) καὶ ἐκτενεστάτη βιβλιογραφία (IX-XXIV). Ἐν μὲν
τῷ I μέρει, ἐπιγραφομένῳ «*Situation et genèse de l'entreprise apologé-
tique de Théodoret*» (σελ. 3-128), ἐξετάζεται μετὰ πάσης ἐπιμελείας κατ' ἀρ-
χὰς μὲν ἡ πολιτικὴ καὶ θρησκευτικὴ κατάστασις κατὰ τοὺς χρόνους ἀπὸ 385-30
καὶ τὸ κοινωνικὸν περιβάλλον ἐν Ἀντιοχείᾳ, εἰς ὃ προτίθεται καὶ τὸ μοναστικὸν
περιβάλλον, ἐν ᾧ ἔζησεν ὁ Θεοδῶρητος, εἶτα δὲ καὶ ἡ γένεσις τοῦ ἀπολογητικοῦ
αὐτοῦ ἐγχειρήματος καὶ δὴ καὶ ἡ πολεμικὴ κατὰ τε τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ καὶ τοῦ
Ἑλληνισμοῦ καὶ τὸ ἀπολογητικὸν σχέδιον τοῦ Θεοδωρήτου. Ἐν δὲ τῷ II μέρει,
ἐπιγραφομένῳ *La méthode apologétique et les citations d' auteurs profans*
(σ. 129-256), γίνεται μακρότατος λόγος περὶ τῆς χριστιανικῆς ἀπολογητικῆς
μεθόδου ἐν τῇ ἐξελίξει αὐτῆς, περὶ τῆς ἀπολογητικῆς μεθόδου τοῦ Θεοδωρήτου
καὶ περὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ χρησιμοποιουμένων χωρίων τῶν θύραθεν συγγραφέων
καὶ δὴ καὶ περὶ τῶν πηγῶν, ἐξ ὧν ἀντλεῖ οὗτος. Ἐν τῷ III μέρει, ἐπιγραφομένῳ
La culture profane de Théodoret (σ. 257-324), ἐξετάζεται ἡ θύραθεν
μόρφωσις τοῦ Θεοδωρήτου καὶ εἰδικώτερον ἡ ὑπ' αὐτοῦ ἀμειβομένη καὶ ἐμειβομένη
γνώσις τῶν τε ἀρχαίων ἑλληνικῶν κειμένων καὶ τῶν ἐθνικῶν θρησκευτικῶν, ὡς
καὶ ἡ ἱστορικὴ καὶ ἐπιστημονικὴ καὶ φιλοσοφικὴ μόρφωσις τοῦ ἀνδρὸς καὶ τὰ
μέσα καὶ ἡ μέθοδος τῆς ἀπολογητικῆς αὐτοῦ ἐργασίας, μεθ' ἧς ἐπακολουθοῦσι
τὰ πορίσματα τῆς ἐρεῦνης τῆς παρούσης μελέτης καὶ δὴ καὶ ὁ ἀπολογισμὸς
τοῦ ἀπολογητικοῦ ἐγχειρήματος τοῦ Θεοδωρήτου, ὅπερ δὲν φέρει τοσοῦτον
χαρακτῆρα ἀπολογητικόν, ὅσον προτρεπτικόν, παιδαγωγικόν καὶ ἀποδει-
κτικόν ἢ μᾶλλον ἐπιδεικτικόν καὶ ἐὰν δὲν εὔρε τὴν προσήκουσαν ἡχὴν παρὰ τοῖς
Βυζαντινοῖς, ἔτυχεν ὁμως πολλῆς προσοχῆς κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους.

Ἔπεται παράρτημα, ἐν ᾧ ἐξετάζεται ἡ χριστολογία τοῦ ἀπολογητικοῦ τούτου ἔργου τοῦ Θεοδώρητου (σ. 333-343) καὶ ἐπακολουθοῦσι πίνακες τῶν ἀρχαίων συγγραφέων καὶ τῶν ἀρχαίων κειμένων καὶ τῶν χριστιανῶν συγγραφέων, ὡς καὶ τῶν ἑλληνικῶν λέξεων, ἐπι δὲ καὶ ἀναλυτικὸς πίναξ κυρίων ὀνομάτων καὶ πραγμάτων, ὡς καὶ πίναξ τῶν περιεχομένων. Τέλος ἐπισυνάπτονται ἀξιοτελεῖς πίνακες ἐναρμονιστικοί, ἀκολουθοῦντες τὴν διαδοχικὴν σειρὰν τῶν ἐν τῇ «Θεραπευτικῇ» τοῦ Θεοδώρητου παρατιθεμένων χωρίων, διαφωτιστικοὶ δὲ τῆς ἐν τῇ παρούσῃ ἀξιολογώτατῃ μελέτῃ παρατιθεμένης μακρᾶς ἐρεῦνης τῶν πηγῶν τῶν παρατιθεμένων χωρίων (σελ. 170-253). Κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ σ., ἡ «Θεραπευτικῇ» τοῦ Θεοδ. δὲν ἀποτελεῖ πλουσίαν τινὰ σύνθεσιν φθάνουσαν εἰς τὸ ἀνάστημα ἄλλων προηγηθέντων μεγάλων ἀπολογητικῶν ἔργων, οὐχ ἦττον ὁμως παρουσιάζει ὠραίαν προσπάθειαν συμβιβασμοῦ τῶν διαφερομένων καὶ ἀνταγωνιζομένων ἰδεολογιῶν, κατὰ τρόπον ἀποδεικνύοντα, ὅτι δύναται τις νὰ εἶναι χριστιανὸς καὶ δὴ καὶ μοναχός, χωρὶς νὰ ἀρνήται τὰς ἀθηνεϊκὰς ἀξίας τοῦ κλασσικοῦ ἀνθρωπισμοῦ.

Καὶ τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ κ. Canivet, καρπὸς πραγματικοῦ πρὸς θέμα πολὺ συμπαθητικὸν ἔρωτος καὶ ἐμπεριστατωμένων μελετῶν, ἱστορικῶν καὶ φιλολογικῶν καὶ θεολογικῶν, εἶναι ἄξιον θαυμασμοῦ καὶ ἔρχεται νὰ διαφωτίσῃ ὅχι μόνον ἐν ἀξιόλογον προῖον τῆς ἀρχαίας χριστιανικῆς γραμματείας καὶ μίαν τοσοῦτον σπουδαίαν προσωπικότητα τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ ὀλόκληρον τὸν Ἐ' αἰῶνα, τὴν ἐνδοξοτάτην ταύτην ἐποχὴν τῆς ἱστορίας τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἀντιοχείας. Εἰς τὸν συγγραφέα ὀφείλονται πολλαὶ εὐχαριστίαι ἐπὶ τῇ συμπαθεστάτῃ ταύτῃ προσπάθειᾳ, ἥτις περιποιεῖ τιμὴν εἰς τὴν γαλλικὴν θεολογικὴν ἐπιστήμην.

Π. Ι. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ

Denys l'Aréopagite. La Hiérarchie céleste. Sources Chrétiennes. No 58. Les éditions du Cerf. Paris, 1958. Σελ. 40.

Τὸ περίφημον ἔργον τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς χριστιανικῆς γραμματείας «περὶ τῆς οὐρανίας ἱεραρχίας», τὸ ἐσφαλμένως ἀποδιδόμενον εἰς Διονύσιον τὸν Ἀρεοπαγίτην καὶ τεραστίαν ἐπὶ τοὺς μεταγενεστέρους, ἐν τε τῇ Ἀνατολῇ καὶ τῇ Δύσει, ἀσκήσαν ἐπίδρασιν, πολυμερεστάτης δὲ μέχρι τοῦδε τυχὸν ἐξερευνήσεως, εἶναι εὐχάριστον ὅτι, ὡς ἦτο καὶ ἐπόμενον, τὴν προσήκουσαν καταλαμβάνει θέσιν καὶ ἐν τῇ λαμπρᾷ σειρᾷ τῶν Sources Chrétiennes. Συνεργάζονται ἐν τῇ παρούσῃ ἐκδόσει ὁ κ. René Roques, ἐκλεκτὸς συνεργάτης τοῦ Centre national de la recherche scientifique, ὅστις ἔχει καὶ τὴν ἐποπτεῖαν ἐπὶ τῆς παρούσης ἐκδόσεως καὶ καὶ εἰς ὃν ὀφείλεται καὶ ἡ προτασσομένη ἐμπεριστατωμένη εἰσαγωγή (σελ. V-XCI), ὁ φιλόλογος Günther Heil, ὅστις ἐπεμελήθη τῆς κριτικῆς ἐκδόσεως τοῦ πρωτοτύπου κειμένου ἐπὶ τῇ βάσει ὠρισμένου ἀριθμοῦ καλῶν χειρογράφων καὶ ὁ καθηγητὴς τῆς Σορβόνης κ. Maurice

de Candillac, ὁ γνωστὸς μεταφράστης τῶν ἔργων τοῦ Διονυσίου, ὅστις καὶ ὑπομνηματίζει τὸ ἔργον. Οὕτως ἐφωδιασμένοι προσφέρεται εἰς πρόσωπον εἰς τὸ εἰρύτερον κοινὸν τὸ ἐξαιρετικὸν τοῦτο ἔργον, τὸ ὁποῖον δὲν ἔπαυσε εἰσέτι νὰ προκαλῆ τὸν θαυμασμὸν καὶ τὴν εὐλάβειαν πολυαριθμῶν ἀναγνωστῶν, ὅχι μόνον θεολόγων, ἀλλὰ καὶ φιλολόγων καὶ φιλοσόφων καὶ ἱστορικῶν καὶ ἐσσεβῶν χριστιανῶν.

Π. Ι. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ

Alfred de Rievaulx, Quand Jésus eut douze ans. Sources Chrétiennes. No 60. 1958. Paris. Σελ. 133.

Guillaume de Saint-Thierry. La contemplation de Dieu. Sources Chrétiennes No 61. Paris 1959.

Τὰ μετὰ χειρας μικρὰ ἔργα ἀνήκουν εἰς τὴν σειρὰν τῶν δυτικῶν μοναστικῶν ἔργων, ἥτις περιλαμβάνεται εἰς τὰς Sources Chrétiennes. Τὸ μὲν πρῶτον, ἐκδιδόμενον ἐνταῦθα ὑπὸ τῶν Anselme Hoste καὶ Jos. Dubois, ὀφείλεται εἰς τὸν κάλαμον ἑνὸς τῶν σπουδαιοτέρων δυτικῶν μοναστικῶν συγγραφέων τοῦ ΙΒ' αἰῶνος καὶ διαλάμπει ἐν αὐτῷ τὸ πνεῦμα τοῦ Ὁριγένους καὶ ἐν γένει τῆς μεγάλης πατερικῆς ἀλληγορικῆς μυστικῆς παραδόσεως, ἀνευρισκούσης ἐν τῷ προσώπῳ τῆς Θεοτόκου τὸν δωδεκαετῆ Ἰησοῦν ἐν τῷ ναῷ, τ.ἐ. ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Τὸ δὲ δευτέρον ἔργον, ἐκδιδόμενον ὑπὸ τοῦ Dom Jacques Hourlier, εἶναι μελέτη τὸ πρῶτον ἐκδιδομένη τοῦ Γουλιέλμου de St Thierry, φίλου καὶ βιογράφου τοῦ ἁγίου Βερνάρδου τοῦ ἐκ Κλαιρβῶ, περὶ τῆς θέας τοῦ Θεοῦ καὶ παρουσιάζουσα ἱκανὰς ὁμοιότητας πρὸς ἔργα τοῦ μεγάλου ἐκείνου μυστικοῦ συγγραφέως τῆς Δύσεως.

Π. Ι. Μ.

Μιχαὴλ Φωτεινοπούλου, Νομικὴν Πράξεις. Τὸ πρῶτον ἐκδιδόμενον ἐκ χειρογράφου κώδικος τοῦ κρατικοῦ Ἀρχείου τοῦ Ἰαίου, ἐπὶ Παν. Ζέπον, τακτικοῦ Καθηγητοῦ τοῦ Ἀστικοῦ Δικαίου ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν. Ἀθήναι 1959, Σελ. ιβ-304.

Τὸ ὑπὸ τὸν ἀνωτέρω τίτλον ἔργον τοῦ ἐκ Χίου ἑλληνος λογίου, διαπρέφαντος ἐν Βλαχίᾳ κατὰ τὴν ιη' αἰῶνα, εἶναι σπουδαιοτάτη καὶ συστηματικὴ ἐπιλογή νομοθετικῶν διατάξεων, ἀπὸ βυζαντινῶν πηγῶν, καὶ συντεταγμένη ἑλληνιστὶ ἐν ἔτει 1766, φέρουσα δὲ τὴν σφραγίδα τῆς ἐξεχούσης προσωπικότητος τοῦ ἐκδότου. Καίτοι δὲ πρόκειται περὶ βλαχικῆς νομικῆς συλλογῆς, τὸ ἔργον τοῦτο παρέχει κατὰ τὸν κ. Ζέπον «ἀπόδειξιν σαφῆ περὶ τῆς ἐπιβολῆς τοῦ ἑλληνοβυζαντινοῦ πνεύματος ἐπὶ τῆς νομοθεσίας τῆς Βλαχίας», ἥτις ἐπιβολὴ ἀρξάμενη παλαιότερον ἀνεπτύχθη ἐντονώτατα κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἡγεμονείας τῶν Φαναριωτῶν κατὰ τὸν ιη' αἰῶνα καὶ μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ ιθ', δύναται δὲ νὰ παραβληθῇ μόνον πρὸς τὴν κατὰ τὸν ιδ' αἰῶνα σημειωθείσαν

ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ βυζαντινοῦ δικαίου συμβολὴν τοῦ Κωνστ. Ἀρμενοπούλου». Τοῦ ἔργου προτάσσεται εἰσαγωγὴ συντεταγμένη ὑπὸ τοῦ κ. Ζέπου καὶ πραγματευομένη περὶ τῆς ἱστορίας τοῦ ἐκδιδομένου ἔργου, τῶν πηγῶν, καὶ τοῦ περιεχομένου καὶ τῶν χειρογράφων τοῦ «Νομικοῦ προχειροῦ», ὡς καὶ περὶ τῆς παρουσίας ἐκδόσεως αὐτοῦ.

Ἡ ἐν τῇ «Θεολογίᾳ» βιβλιογράφησις τῆς ἐκδόσεως ταύτης ἐξηγεῖται ἐκ τῆς σπουδαιότητος τοῦ περιεχομένου αὐτῆς οὐ μόνον διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ Κανονικοῦ δικαίου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐν γένει ἱστορίαν, ὡς βλέπομεν μάλιστα ἐν τῷ Γ' βιβλίῳ, τῷ περιέχοντι «ἐκκλησιαστικὰς ὑποθέσεις». Ἡ χρησιμοποίησις τοῦ ἔργου τούτου, ὅπερ ἐκδίδεται ἐν τῇ σειρᾷ τῶν ἐκδόσεων τοῦ «Ἀρχείου Ἰδιωτικοῦ δικαίου» (Τόμος ΙΖ'), διευκολύνεται διὰ τῶν ἐν τέλει παρατιθεμένων πινάκων πηγῶν, κυρίων ὀνομάτων καὶ λεξιλογίου.

Π. Ι. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ

Athenagoras Kokkinakis, Parents and Priests as servants of Redemption. N. York. Morehouse Gorham. 1958. Σελ. 205.

Τὸ παρὸν βιβλίον τοῦ Θεοφιλ. Ἐπισκόπου Ἐλαίας καὶ προέδρου τῆς ἐν Βοστώνῃ Ὁρθοδόξου Θεολογ. Σχολῆς «τοῦ Τιμίου Σταυροῦ», ὅπερ χαρακτηρίζεται ὑπ' αὐτοῦ τοῦ συγγραφέως ὡς ἐρμηνεῖα τῆς διδασκαλίας τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας περὶ τῶν μυστηρίων τοῦ Γάμου καὶ τῆς Ἱερωσύνης καὶ στηρίζεται ἐπὶ διαλέξεων αὐτοῦ γενομένων κατὰ καιροὺς περὶ τῶν δύο τούτων μυστηρίων, ἀποτελεῖται, ὡς ἦτο ἐπόμενον, ἐκ δύο κυρίων μερῶν, ὧν τὸ α' ἀφιερῶται εἰς τὸ μυστήριον τοῦ Γάμου καὶ τὸ β' εἰς τὸ τῆς Ἱερωσύνης. Ἐν μὲν τῷ α' μέρει, ἀποτελουμένῳ ἐκ 16 κεφαλαίων, ἐξετάζεται ὁ γάμος ἐν τῇ ἱστορικῇ του ἐξελίξει, ὡς θεῖος θεσμός, ἡ ἀγιότης αὐτοῦ καὶ ἡ ἐπίδρασις τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος, ἡ ἐν Χριστῷ παλινόρθωσις τοῦ γάμου, τὸ ἰδανικὸν τοῦ γάμου θεωρουμένου ἐν τῷ μυστηρίῳ τῆς ἐνώσεως τοῦ Χριστοῦ μετὰ τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὀρθόδοξος περὶ γάμου ἀντίληψις, ἡ πολυγαμία, τὸ διαζύγιον, τὰ καλύματα τοῦ γάμου, ἡ καταστρατήγησις τοῦ γάμου ἐν τῷ ἐλέγχῳ τῶν γεννήσεων, ὁ γάμος ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἐκκλησίᾳ, οἱ μεικτοὶ γάμοι, ἡ σημασία τῆς ὀρθοδόξου τελετῆς τοῦ γάμου. Ἐν δὲ τῷ β' μέρει, ἀποτελουμένῳ ἐξ ἄλλων 11 κεφαλαίων, ἐξετάζεται ἡ ἱστορικὴ βᾶσις καὶ ἡ φύσις τῆς Ἱερωσύνης καὶ ἰδίᾳ τῆς Χριστιανικῆς, ἡ Ἱερωσύνη τοῦ ὀρθοδόξου λαοῦ (βασιλείον Ἱεράτευμα), ἡ ὀρθόδοξος Ἱερωσύνη, ἡ Ἱερωσύνη ὡς μυστήριον, ἡ ἱεραρχία τῆς Χριστ. Ἐκκλησίας, ἡ ὀρθόδοξος τελετουργία τοῦ μυστηρίου τῆς Ἱερωσύνης καὶ ἡ χειροτονία.

Ἡ ἐξέτασις τῶν ἐπὶ μέρους ζητημάτων δὲν στηρίζεται μόνον ἐπὶ τῶν ἐπιστημονικῶν δεδομένων, ἀλλὰ διεξάγεται καὶ κατὰ τρόπον ἐπιστημονικῶν ὑπὸ μορφήν ὅμως ἐκκλησιαστικῆν, πάντως δὲ διανοίγει εὐρεῖς ὀρίζοντας

εἶς τε τοὺς γονεῖς καὶ τοὺς κληρικοὺς περὶ τῶν δύο σπουδαιοτάτων τούτων, παρ' ὄλον τὸν προαιρετικὸν τῶν χαρακτῆρα, μυστηρίων.

Π. Ι. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ

Ἀρχιμ. Ἰωάννου Α. Παπαδοπούλου, *Ποιμαντική*. Ἀθήραι 1959. Σελ. 270.

Ἡ ἑλληνικὴ ποιμαντικὴ ἐπιστήμη, εἰς ἣν εἶναι ἀφιερωμένα τρία μέχρι τοῦδε ἑλληνικὰ ἔργα, ἦτοι τοῦ Νικηφόρου Καλογερά, τοῦ Μητροπολίτου Πενταπόλεως Νεκταρίου καὶ τοῦ κ. Σπυρ. Γ. Μακρῆ, πλουτίζεται διὰ νέου ἔργου ὀφειλομένου εἰς τὸν κάλαμον τοῦ διευθυντοῦ τῆς Ὀρθοδόξου Θεολογ. Σχολῆς τῆς Βοστώνης καὶ ἀδελφοῦ τοῦ ἀειμνήστου ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Χρυσαστόμου, γνωστοῦ δὲ καὶ ἐξ ἄλλων θεολογικῶν ἔργων. Τὸ μετὰ χεῖρας ἔργον διαιρεῖται εἰς τρία κύρια μέρη, ὧν τὸ α', ἐπιγραφόμενον «Γενικὴ ποιμαντικὴ», ἀσχολεῖται περὶ τὰς προϋποθέσεις, τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς θεσμοὺς καὶ τὸν ποιμένα (σ. 21-46), τὸ β', φέρον τὸν τίτλον «Εἰδικὴ Ποιμαντικὴ», ἀσχολεῖται περὶ τὴν ποιμαντορίαν καθόλου, περὶ τὸ ἀγιαστικόν, διδασκτικὸν καὶ ποιμαντικὸν ἔργον τοῦ ἱερέως (σ. 41-146) καὶ τὸ μάλιστα ἐνδιαφέρον γ' μέρος, ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Ἀτομικὴ Ποιμαντικὴ» (σ. 147-264), πραγματεύεται περὶ τῶν ἀτομικῶν προβλημάτων τῆς ποιμαντορίας κατὰ ἡλικίαν, κοινωνικὴν κατάστασιν καὶ τὰς μετ' αὐτῆς συνδεομένας σχέσεις (γάμος, διαζύγια, οἰκογένεια, ἔλεγχος τεκνογονίας, ἐξωεκκλησιαστικὰ καθήκοντα). Διαφωτιστικὸς διὰ τὰ ἐν Ἀμερικῇ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα πρόλογος τοῦ συγγραφέως, δύο πολὺ ἐνδιαφέρουσαι περὶ τοῦ βιβλίου κρίσεις τοῦ ἀειμνήστου Ἀρχιεπισκόπου Μιχαὴλ καὶ λιτὸς ἐπίλογος καὶ ἡ κυριωτέρα βιβλιογραφία πλαισιοῦσι τὸ ἔργον, ὅπερ εἶναι προῖδον ἀφ' ἐνὸς μὲν πολλῶν μελετῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ μακρᾶς προσωπικῆς ποιμαντορικῆς καὶ διδασκτικῆς πείρας καὶ ἀρτίας γνώσεως τῆς ἐν Ἀμερικῇ ἑλληνικῆς πραγματικότητος, συνδυάζει δὲ ἄριστα ἀμερικανικὴν μετὰ εὐρωπαϊκῆς καὶ δὴ καὶ ἑλληνικῆς σοφίας. Τοιοῦτο δὲ ὄν τὸ ἔργον τοῦτο προώρισται νὰ ἀποβῆ πολῦτιμος ὁδηγὸς οὐ μόνον τοῦ ἑλληνικοῦ ἱεροῦ κλήρου τῆς Ἀμερικῆς, ἀλλὰ καὶ ὄλου τοῦ ἑλληνικοῦ κλήρου.

Π. Ι. Μ.

Ἀρχιμ. Ἰωάννου Α. Παπαδοπούλου, *Ἑλληνικὰ γράμματα*. Ἑλληνιστὶ καὶ ἀγγλιστὶ, ἀνά σελ. 36. Boston. 1959.

Πρόκειται περὶ ἐμπεριστατωμένης ὀμιλίας τοῦ συγγραφέως, ἀπαγγελθείσης ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Ἀρχιεπισκόπου Ἀμερικῆς Μιχαὴλ σοφῆς καὶ ἔθνοπρεπῆς καθιερωθείσης «Ἑβδομάδος τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων». Ἡ ὀμιλία αὕτη ἀποτελεῖ ἐμπνευσμένον ὕμνον πρὸς τὸν ἐν τῷ προσώπῳ τῶν Τριῶν ἱεραρχῶν ἐναρκαωθέντα καὶ ἐν τῇ ἑορτῇ αὐτῶν ἐξόχως συμβολιζόμενον ἄριστον συνδυασμὸν τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ χριστιανικοῦ πνεύματος. Ὅταν ἡ ἐν Ἀμερικῇ ὁμογένεια καὶ δὴ καὶ ἡ νεολαία αὐτῆς τοιοῦτων

ἐμφορῆται ὑψηλῶν αἰσθημάτων καὶ ἰδεῶν καὶ διὰ ταιούτων ἐκτρέφεται διδαγμάτων καὶ νοουθεσιῶν, δικαιούμεθα νὰ ἐλπίζωμεν, ὅτι θὰ διατηρήσῃ οὐ μόνον τὴν ὀρθόδοξον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐθνικὴν συνείδησιν. Καὶ πρέπει καὶ δύναται νὰ τὴν διατηρήσῃ ἔχουσα ὑπ' ὄψιν, πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὸ ὑπὸ μιᾶς ἄλλης φυλῆς ἐπὶ εἴκοσι καὶ πλέον αἰῶνας ἐπιτελεσθὲν θαῦμα τῆς διατηρήσεως τῆς ἐθνικῆς καὶ τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως, τῆς ἐβραϊκῆς.

Π. Ι. Μ.

Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν. Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὶς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς 1956-1957. Ἀθήναι 1958, σελ. λβ' + 289. Σχ. δον.

Ἡ Θεολογικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, τιμῶσα τὸν ἐκδημήσαντα πρὸς Κύριον τῇ 23 Αὐγούστου 1958 ὁμότιμον καθηγητὴν αὐτῆς καὶ διαπρεπῆ ἐκκλησιαστικὸν ἱστορικὸν ἀρχιμανδρίτην Βασίλειον Κ. Στεφανίδην, ἀφιέρωσεν αὐτῷ τὸν ἀνά χεῖρας τόμον τῆς Ἐπιστημονικῆς Ἐπετηρίδος τῆς. Τούτου προτάσσεται πρόλογος τοῦ κοσμητόρος Κ. Μπόννη, ἀφιερωμένος εἰς τὸν τιμώμενον (σ. ε'-ξ'), ἔπονται δὲ μελέτη τοῦ καθηγητοῦ Γ. Κονιδάρη, περὶ ἔχουσα ἀνάλυσιν τοῦ ἐπιστημονικοῦ ἔργου τοῦ ἀειμνήστου καθηγητοῦ, (σ. θ'-κζ') καὶ ὁ ἐπικήδειος εἰς αὐτὸν λόγος τοῦ καθηγητοῦ Β. Βέλλα (σ. κθ'-λβ'). Εἶτα ἀκολουθοῦσιν αἱ ἐπόμεναι ἐπιστημονικαὶ ἐργασίαι τῶν τακτικῶν καὶ ὁμοτίμων καθηγητῶν τῆς Σχολῆς: Παναγιώτου Μπρατσιώτου, Ἡ ἐργασία κατὰ τοὺς τρεῖς Ἱεράρχας (σ. 1-22), Ἀμίλκα Ἀλιβιζάτου, Τὸ πολίτευμα τῆς Ἐκκλησίας, ὁ Μητροπολίτης Ἐπίσκοπος καὶ ἰδίᾳ ὁ Ρώμης (σ. 23-34), Βασιλείου Βέλλα, Ἡ Ἁγία Γραφή ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ Ἑλληνικῇ Ἐκκλησίᾳ (σ. 35-55), Ἀνδρέου Φυτράκη, Ἡ ἀξία τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος κατὰ τοὺς τρεῖς Ἱεράρχας (σ. 57-99), Ἰωάννου Καρμίρη, Ἡ Ἐκκλησιολογία τοῦ Μεγάλου Βασιλείου (σ. 100-139), Βασιλείου Ἰωαννίδου, Ἡ χριστολογία τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου (σ. 141-213), Παναγιώτου Τρεμπέλα, Ἡ Μήτηρ τοῦ Λυτρωτοῦ (σ. 215-229) καὶ Κωνσταντίνου Μπόννη, Μεγάλου Βασιλείου εἰς τὸ «Πρόσεχε σεαυτῷ» (σ. 231-261). Ἡ ἐπετηρὶς κατακλείεται διὰ Παραρτήματος (σ. 263-287), ἐν ᾧ περιέρχεται ἡ τελετὴ τῆς ἀναγορεύσεως τοῦ Ἀρχιεπισκόπου καὶ Ἐθνάρχου Κύπρου Μακαρίου Γ' εἰς ἐπίτιμον διδάκτορα τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τῶν τελετῶν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν τῇ 13 Ἰουνίου 1957, ἤτοι ἡ προσφώνησις τοῦ Πρυτάνεως Κωνσταντίνου Χωρέμη, ἡ προσφώνησις τοῦ κοσμητόρος Κωνσταντίνου Μπόννη, ὁ λόγος τοῦ Ἀρχιεπισκόπου καὶ Ἐθνάρχου Κύπρου Μακαρίου Γ', τὸ ψήφισμα τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς καὶ ἡ ἀναγόρευσις τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Νέας Ἰουστινιανῆς καὶ Ἐθνάρχου Κύπρου Μακαρίου εἰς ἐπίτιμον διδάκτορα τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς μετὰ τοῦ σχετικοῦ διπλώματος.

Ι. Ν. ΚΑΡΜΙΡΗΣ